

MEMORIA DOCUMENTELOR BIBLIOTECII ASTRA: GEORGE POP DE BĂSEȘTI

VOICHIȚA BIȚU

Moigradul, cu ruinele Porolissumului, a rodit miraculos, dând românilor de pretutindenți nume și fapte exemplare din aceasta parte de nord - vest a țării. Alături de Grigore Maior, Ignatie Darabant, Ioan P. Alexi, Simion Bărnuțiu ori Iuliu Maniu, numele lui George Pop de Băsești se reține cu firescul și obișnuința de a remarca și memora caractere și fapte emblematică.

Păstrate în fondul tradițional al Astrei, scrisorile semnate de George Pop de Băsești și adresate în majoritate fiicei Elena iar câteva soțului ei, au putut fi constituite în Fondul Elena Pop Hossu Longin. Ea însăși o personalitate a vremii prin înfăptuiri rezonante (buna mânăitoare a condeii, persuasiv orator, întemeietoarea Reuniunii femeilor române din Sălaj și Hunedoara, creatoarea atelierului de țesătorie și cusături românești din Orăștie), președinta Uniunii femeilor creștine își prețuiește descendența și o onorează.

Correspondența lui George Pop de Băsești, păstrată în compartimentul colecțiilor speciale al Bibliotecii ASTRA cantonează evenimente, trăiri și preocupări din perioada 1894 - 1895, una singură mai târzie - 1901 - adresată lui Iosif Vulcan. Redactate în cerneală neagră, pe hârtie obișnuită ori chiar pe file de caiet școlăresc, dimensionate diferit, potrivit cantității de sfaturi, comentarii, relatări ori cereri numerotate despre probleme ce se doreau imperios cunoscute, epistolele nu invită cercetătorul la o lectură facilă. Fraze adesea supradimensionate, presărate cu regionalisme și arhaisme, toponime ori nume de persoane greu de verificat nu pot constitui opreliști în conturarea profilului omului George Pop de Băsești: gospodar avut, tată iubitor, stăruitor în a nu risipi ce a adunat și generos cu cei merituoși. Reluarea cuvântului final din pagină pe următoarea este un amănunt ce ține de conduita redactării la acea vreme (vezi colon - titlul) dar și sublinierea unei trăsături de caracter: rigurozitate. Cuvintele, pasajele sau cifrele ilizibile le-am marcat între paranteze drepte, dar ele nefiind numeroase nu vor afecta economia întregului. Parte din epistole s-au păstrat cu plicurile originale,

cu toate însemnele poștale, importante și de folos în datare și localizare. Am respectat în general normele de scriere ale semnatarului (chiar și inconsecvența în redactarea numelor de persoane) din dorința de a putea re trăi realitatea acelor vremi. Modeste calitativ, ca și hârtia de scris, trădează și ele cea mai pregnantă calitate a caracterului său: cumpătarea. Formulele de început ca și cele de încheiere trădează latura duioasă a tatălui îndepărtat de cei dragi.

Întemnițarea la Vaț este poate cea mai schilodită răsplată pe care o putea primi un asemenea luptător român pentru binele românilor. Pentru a reface, fie și la scară redusă, atmosfera aceluia timp voi oferi un scurt citat:¹

În temeiul sentinței Nr. 6002–1894/bf. a Tribunalului din Cluj, primprocurorul acestui tribunal, cu ordinul Nr. 3304–1894/fii, cere imediata ei executare: deținere, excortare jandarmarescă de acasă și până la temnița din Vác, iar acolo arest de un an. Locotenentul din jandarmarie, Polyánszky Dénes, staționând în Casovia (Kosice), însoțit de șase jandarmi, la 26.7.1894, orele 21^{1/2}, lasând cinci jandarmi la uși, însoțit de un sergent, intra în sufragerie, unde G. Pop de Băsești răsfoiește ziarele și întocmește poșta pentru a doua zi. Cerând obișnuitele scuze, îi arată ordinul pe care trebuie să-l execute. I se mai dă un scurt răgaz de nici 12 ore, până dimineața la orele 10. Atunci e ridicat și dus la Baia Mare. De aici, odată cu prietenul și tovarășul său de lupte, Vasile Lucaciu, parohul din Sisești, e transportat prin Dej la procuratura din Cluj. Aici li se despart drumurile, Ioan Rațiu, V. Lucaciu și I. Coroianu sunt trimiși să-și espășească păcatul dragostei de neam la Seghedin, iar G. Pop de Băsești, și ceilalți condamnați în procesul «Memorandului», la Vác.

Spărgând cronologia fondului corespondenței, am optat pentru scrisorile expediate din temniță. De regăsit în B.A. la cota M.CL 1/1,² datată: Vat 31/7.894, ea este adresată fiicei Elena și este mărturia primelor impresii ale celui pedepsit, atenuate, cu siguranță, de dorința de a nu-i înspăimânta pe cei de acasă. Cele două foi de manuscris autograf, dimensionate 290 x 230 mm, sunt luate dintr-un caiet de matematică. Duioasa formulă de început cât și enumerarea pe puncte a sfaturilor ce privesc bunul mers al gospodăriei nu sunt decât dovezi ale caracterului echilibrat ce nu se va lăsa alterat de primejdiile detenției nemeritate.

Vat 31/7.894

Scumpa Tati!

Eri pe la 10 ore am sosit aici în pace despre ce Tia depesat Francisc. Pe consoti iam gasit sanatosi si bine dispusi, cari fiind deja dedati cu viata asta sia dat tota silinta seme informeze si cu adevarata lor jubire si stima frateasca semi netezasca primele impresiuni decari este fieste care nou colon preocupat.

1. Georgescu, Ioan. *George Pop de Basesti*. Oradea: Ed. Asoc. Culturale ASTRA, 1935, P. 82.

2. Scrisorile prezentate se găsesc în Biblioteca Astra, la cotele M.CL 1/1...1/6.

La intrare ma primit dragalasul si purure bine dispusul Domide cu "Se traiasca Bade George" iera present si directorul inchisorilor un barbat voinic si cult carele fata de noi toti dovedeste multa buna vointa in cadrul instructiunilor si regulamentelor cari fireste ca elu obligu si pe dinsul si pe noi.

De altcumu chilii avem curate si acomodate apoi servitiu prompt, menage comunatati o primim din orasu cu 22 fl la luna; comunicam peste zi de la 6 ore demineata pana la 9 seara liber in curte si in spatiore deosebite destul de racorose a edificiului, cu un cuvent *afara de libertate personala* altceva nu ne lipsesce; numai sanatate sene darueasca bunul Dumnezeu bunul Dumnezeu apoi vom indura si suferi si asta grea pedeapsa cu anima linistita pentru scumpa noastra natiune.

Dupa regulament epistolele noastre [trebuie] se fie revazute de director, dara epistolele cari le primim noi ale nu sunt controlate se intelege ca si ale pe cum tote faptele nostre [trebuie] sa fie legale.–

Atata de asta data despre cele de aici si anca ca visite putem primi zilnic de la 9-12 ore si de la 2-5 dupa meazi.–

Si acum se ne ocupam de ale nostre special si sa te rogu ca primind epistola asta semi scrii si anume:

1= Cum esti tu si mumeta cu sanatate?

2= Primitai contractu si 2000 fl asupra vinzarei de padure?

3= Insemnatusa si numeratusa 1000 de lemne si prin cine din partea nostra?

Daca nusa numerat lemnele asta seo faca Mihaly si Opris dara grijasca se nu sminteasca, daca Opris aru fi ocupat cu diresu rapitei apoi a fi bine sa isprevesca lucrul esta bunul dascal Chira.–

4= Asteptu raportul economic de la Leményi scurt despre fie care zi care se coprinde tote ocupatiunile economice zilnic.

5. Lui Leménni ei spune ca incat va fi posibil se tina lucratori cam la un locu sub paza sa ca se nu pearda tempu nefiind bine supravegiati.–

La ovezu si [...] daca va fi lipsa poate folosi si alti lucratori ca se nu se intarzie.

6. Cum stati cu inblatitu? Daca Récsy nar duce masina de inblatit apoi fiind tempu fara ploaie [trebuie] inblatite ale nostre si semi scrieti in raport ca bucatele unde leati asezat grau de la Baita fiind forte curat a fi bine alu pune la Tamasesci cu acela de acolo.

7= Miristirile [trebuie] folosite cu jugani oile de mostra si cu porcei, daca na ploat si nui apa de ajuns, apoi turmele de porcei se potu disloca separat la Beriste si pe tabla ei [Mimi] si la Baita; daca porcariu Mihaiu sa mai intreumat elu stie cum se faca.

8. Juganiloru si oilor de [mostra] [trebuie] ale da la zi numai 2 saci de fasole. Despre ghinda pentru porci voi scrie mane lui Recsei si cu aste termin asteptandu de la Tine respuns la *Vacz-allamfoghaz*. Va sarutu cu iubire alu vostru iubitu Tata.

[Semnatura]

Fără să fi primit răspuns la întâia scrisoare, în 2/8.894 expediază o alta prin care îi anunță venirea lui Mihai Veliciu, Aurel Suciu și a dr. Oncu dar nu și a lui Teodor Mihaly. Folosește tot file de caiet (230 x 14,5 mm) și continuă s-o sfătuiască pe Elena să prevină un eventual incendiu ori venirea hoților, reamintindu-i de obligația de a întocmi atent și prompt actele (raportul economic) pe care le aștepta nerăbdător.

Vat 2/8.894

Amata Elena!

Sper ca ai primit epistola me din 31 Iulie, eu anca n-am primit nimica.–
Sum sanatos multumitu lui Dumnezeu sfantul.–

Eri a venit aici si Veliciu si Suciu cu Dr. Oncu,– asa fara Mihali suntem toti pusi la recore in ad maiorem gloriam fratietati si libertati.–

Aici continua o seceta terribila nu stiu daca pe la noi a plouat? Scriemi.

Daca e timp cu seceta [trebuie] portat cu sirguinta dupa grau fenu, ovez etc. ca se vor porni ploile mai tarziu.–

Sper a primi epistola si raport de la tine detaliat.–

Raportu economic trebuie [jurizat] peste septamana asa ca sambata seara sa se inchie si sa se subscrie prin Tine si Leméni ca cu posta de Domineca se vina incoace.

Aici [acclud] actele asta vei face pe cum am scris pe ele.– Facutai [asigurarea] de foc pe cum ti-am scris? La fieste care majeriste se fia o cada plina cu apa si gornicu se nu se miste din majeriste ca cu seceta aste este mare primejdie de foc.

Apropos. Cred ca ai dispusu ca [...] Morosan Vasile se fie stabil la curte peste nopte pe langa asta ti recomand ca in tota seara se inchizi in persona usile de la ante schambru de la scara–treptele culinei) si chilia mumeti si se iei cheile la tine, asta neo lesa pe nime neci pe Todorica neci pe Sobretta, nu cumva ceva strengar se se furiseze in curte, apoi tine cheile de la podu, chilia argatilor sa le inchizi la tine.– Anca una, cerca daca nusa stricat stratu vinului rosu ar trebui umplut, apoi si vinul cel vechi [trebuie] umplut daca va veni Francisc țincoloă. Asteptu epistola si raportul economic si sețmnează alu Vostru iubitor parinte

[Semnatura]

În 4/8.894, bucuria primirii primului răspuns se contopește cu cea produsă de vizita lui Oncu și a profesorului Frățilă din România, dar nu-i diminuează vigilența de rânduitor al gospodăriei; cere amănunte dar și alimente și silvoriu pentru cei care i-au devenit frați. Cele două foi de manuscris autograf sunt aceleași file de caiet (230 x 145 mm) redactate tot în cerneală neagră, ca de altfel toate scrisorile.

Vat 4/8.894

Iubita Tati!

Cu mare bucurie am primit 1^a epistola de la tine aici in temnita, -mi pare bine ca ai ajuns acasa in pace.

Noi cei judecati fara Mihaly suntem toti aici sanatosi, amu avut deja si vizite, Oncu si nevasta cari in cale loru catra Marienbad au stat aici 2 zile si profesorul Frasila din Romania. Si o se mai avem mereu vizitatori.

Eu tiam adresat pana acum 2 epistole cred ca leai primit te rogu semi responzi la tote cele intrebate.-

In epistola primita numi scri ca ore primitai contractu si 2000 fl asupra vinderei de padure; apoi despre tergu din Ardihat³ numai ca sa vendut oi, dara nu cate sa vendut si cu ce pretu? Speru inse ca despre asta voi primi deslusiri in raportu economicu. Acum

Acum te rogu: ca fiind ca frati nostri mai vertos cei mai tineri dispun de apetit bunu sene tran smiti:

a, un casu

b, in 2 duoa glazi care de 1/2 litru vinarsu silvoriu

c, daca vei ave si pere bune dara griji se nu fie copte tare ca apoi se prapadescu pana ajung aici.- tote la o lalta le poci pacheta in un pachet - adeca silvoriu pote fi si numai o glage ca apoi mai tramiti mai tarziu.- ca asa pachetu se nu treaca a fi mare se pota veni pe posta ca asa elu primi in 2-3 zile.

Te saruta cu dragoste alu tau iubitoru parinte

[Semnatura]

Nb. Scriemi mai multe dara mai incet si frumos mai legibil.

Chiar a doua zi (5 august) trimite Elenei o scrisoare de numai o filă (230 x 145 mm), zorit fiind de graba de a se face lucrări urgente în gospodărie. Plicul original poarta adresa destinatarului care se afla în Cehu Silvaniei în acea vreme.

Vat 5/8.894

Scumpa Tati!

Sa stramutat tempu si pe aici in ploios, o adeverata bine facere cereasca si pentru noi - cu aer bun si racoros.-

Daca ploua si la noi spune lui [Lev...] se steie cu tota putere de gunoiu si de grapatu ogorului pe tot locu dara mai vertosu la Beriste acelu de rapita, - din gradina Surei se porte tote gunoiele si rasaturile de pe langa sura pe ogor langa [Iliana], plevile uscate le porte sub vite etc. apoi mai multe voi scrie daca primesc raportu economic. Te saruta al Tau

[Semnatura]

3. Ardihat = Arimis (Cehu Silvaniei), cf. Suciu, Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*. București, Ed. A.R.S.R., 1967.

Preocupările pentru bunul mers al moșiei se nuanțează în amănunte de ordin contabil (de neignorat pregătirea sa în domeniul economiei în scrierile rămase) dar și grija pentru buna îngrijire a animalelor și semănăturilor. Toata intransigenta lui de econom poate fi cumpănită prin dorința de a primi în plic un lujer de trifoi ca să-i vadă sămânța. Având obișnuitele dimensiuni, cele două foi de manuscris autograf datate Vat, 8/8.894, s-au păstrat în plicul original.

Vat 8/8.894

Amata Elena!

Cu bucurie am primit epistola din 4 a. cur. afland ca sunteti sanatosi si ca afacerile anca sunt normale.– Sum ansa nedumerit asupra urmatoarelor lucruri:

1- Ca ore in pretu padurei adususa cele 2000 fl? De asta ai trebuinta sa poti acoperi erogatiunile obreniente.

2- Da cu jugani cum stai aceia daca nusa vendut [trebue] lasati la pasciune pe coste si daca nusu prospecte de otava si pe riturile de la [Mimi].– mai bine aru fi daca iati fi vendut

3- Da cu ghinda pentru porcei cum este? Asta amicul [Rēcsey] a luat asupra sa, dara vafi bine sa vorbesti cu dinsul in persona, ca daca nuva fi ghinda apoi ancai 400 porcei vafi bine se se vinda daca seva capata pe pareche 24-25 fl. La epistola din Sambata viitoare ceru a sa aclude urmatoarele:

1- Raportul [septamanaeu] luand din bagare de sama observarile cari le fac pe estu din septemana trecuta; apoi separat trimite in una coverta.

2- Leméni semi trimita un extractu din ratiotiniu graneloru care pe 1/2 cola se coprinda sumele finali din tote granele

3- Lemi [trebue] semi trimita si lista rezultatului secerisului care va fi completare listei de semanaturi cu numerul cruciloru de grau cur. grau [...], secara, ovez etc.–

4. Comunicam[i] cate magi[maji] de rapita sa expedat?

5- Cum sta ródă de Trifoi? pune in epistola si un capu de trifoi se vedu cum se desvolta seminta?

6- De pe ȋrituriă cum sta otava in special pe la tote mosiile?

Daca pasciune vitelor a trecut la Baita apoi vitele țguleă sterpe ȋtrebueă mutate la Ortita cu vitele vendute la Cehu cu tot; apoi vacile cu lapte daca va fi lipsa la Tamasasci pe jumatate cucuruzu ramas, ne sepat, caci jumatate trebue rezervat pentru boi candvor fi acolo in lucru special la seminat. Te rogu draga Tati semi tramiti una copie ancai in 2 septamani despre Cassa journal se potu controla nu-cumva sa facut platiri incompetente, si ca cum stai cu Cassa? Asta o pute face Mihai se decopiire asa scris frumos. Sa trimiti si nesce cedule cari nu leam aflatu indusu in ratiotiniu. Inchei ca se duce posta Te saruta cu iubire alu Tau

[Semnatura]

Exigența moșierului se răsfăță în epistola din 14/8.894 pe patru file manuscris autograf și aceleași dimensiuni (230 x 145 mm). Mulțumirile pentru cele căpătate de acasă se îmbogățesc cu cele transmise de musafirii care au fost părtași la degustări și se alătură celor transmise lui Francisc. Relația socru - ginere este una exemplară. Încâlcitele probleme ale administrării, vinderii ori cumpărării de pământ ori de case sunt stăruitor prezentate.

Vat 14/8.894

Amata Elena!

Pana a primi raportul despre cele petrecute in septemana trecuta pe care daca lati expedat duminica elu primescu astazi la 10 ore, si apoi la care voi responde ulterior – ca se nuse intarzie epistola asta de la posta țvinu atîă comunica Tie si iubitului nostru Francisc urmatoarele: si incepu nainte de tote cu multumirile mele si anume: Multumesc nainte de tote iubitului nostru Francisc pentru fatigiile sale in concomitare si asezare me aici pe cari lea sevirsit cu nepretuita iubire si devotament; am primit si epistola din Deva si invalitoare de pat.– miam castigat un divan si una cadutie si asa cum [am] prevezut forte bine cu tote, numai bunul Dieu semi faca parte de tarie sufleteasca si trupesca se pot indura cele de indurat; de altcum si eu si consorti suntem senetosi. Apoi i multumescu eu si toti cei cari ne aflam aici pentru cele tramise, poame, casu, slanina si silvoriu; eram toti de fata adeca condamnati si familiile lor Zina cu varasa Dsoara Sandor, nevasta lui Barcianu cu 2 copii alui Comsa cu alti 2 copii cand a sosit cele tramisa si apoi prin major țdomnuă Domide – dînsul ne este economul – iam invitat pe toti la dejun; se fi vazut bucuria lor si cu care gust si apetit sa mancat cum sa laudat casul si slanina, cum sa radicat toast si sa inchinat in sanatate harniciei Tale si cum ma rugat cu toti ca se-ti multumescu si in nomele lor pentru cele tramise asta o si fac si Te rogu ca si pe viitoru sene mai tramiti daca vei ave pere bune, casu si cate o glajiuta de silvoriu? Intru adeveru casu este forte bun si [trebue] mulsa oile asa odata pe zi pana la 15 Septbr, apoi pe Terente nul lasa din servitiul elu proboreste in cole ca se nu umble abricand fara se se omineasca ca a putut vede ca sa țimbatată pana ce am fost acasa la 20 de pacurari dara pe langa elu țtrebueă tinut si pe fratele seu Vasalica paremise celu mai mare care anca este un fecior bun si pastoru credinciosu, plata se ramana cum cum a fost dara tinutul de oi țtrebueă redus asa ca in 10% se incapa si alui Lemeni [vro] 15-20.– ca iernatul vafi forte scump.– Pe Pacurar Vasalica daca va voi se steie [trebue] tinut langa gule, si dînsu este servitoriu credincios dara ei cam [prostu] si anu dupe anu scapa turma sa la vie si aste nuse pote suferi mai departe. Casa si ograda in care sede Leu in suma care a cumparat elu de la Verdele [trebue] cumperatu si anca daca cocisu Ilie ar vre pe sama dînsului asa ca Bukse apoi se-mi vinda mie ceva si tota ograda lui ca asa se putem arangia teritoriu de peste drumu pana in malu cu pomarie si cu

vie,– dacă însa Bukse rămâne tot servitorul atunci cumpărați casa de la Leu pe sama lui Terente,– în tot cazu dacă Terente să poartă bine și dacă se va face treaba cu Bucse, lui Terente ei voi da nova comperatu de la Sandoreasa.

Eri nam primit scrisoare Ta și raportu se-vede că nulați expedit domineca și așa sperând căl primescu astăzi, și apoi voi răspunde și reflectez la dînsul în alta epistolă, când trimitu epistolă asta și o expedezu și iacă cum:

1. Iubitul Francisc cu ajutoriul fratelui Sucișu apoi notarului Duma se staruescă la [...tîre] moșiilor; va fi practic pe cum a zis Francisc ai face conduc. cart. fund. din Cehu un cado de 1 porc apoi 1 [...] lemne de foc

2. Francisc se aducă pe Sucișu și împreună se tîna [...] sub conducerea lui Leméni și a Puscasiului lângă mora la Tamasesci că acolo să ocupat un pământ mai mare de 1 jûgeru, [trebuie] chemat și pe respectivul și dacă nu lasă roda de malaiu jumătate pentru noi [trebuie] făcut în numele Tau că în carte fund. și ei transcriu pe tine proces de repositie.– Respectivul care la ocupat zice încoale că eu l-am promis sau vîndut [dumnealui] pămîntu dară asta nui adevărat căci pămîntul a stat ne-arat de ani de arîndul și și pînă estîmp nuia venit în mîntu selu folosească – pînă cînd murînd Banu să gîndit orcum năfi cine să spună domnului – pămîntu l-am folosit [eu cu] pascutul de vite, oi, și porci etc, – martori pastori Sabadiu și Terente apoi ei întăbulat pe noi.– 3. În Salăgiu lângă pod avem 1 [...] care la cosit estîmp în parte Remes Imre și din viața asta încă a ocupat 2 oameni din Ulciug martoru foarte bun este Podina Vasalica din Baita dela Remes și Podina se potu lua informațiunile necesare.

4. Dă în Baita făcuse executie prin Seîtler pentru țîpretulă de 1400 fl din spesele de comasare – de nu, va fi bine solicitat prin Dr. Nichita.

5. În cutie epistoleloru mele vîti afla un [...] alui Duma și a nevastei sale, loru le-am împrumutat cu 4 ani daru și mai [...] mai năinte 100 fl de astezi pe maini și Duma mă tot tînut cu promisiuni acum [trebuie] provocat să platească și dacă platește [trebuie] primit fără [camată] de nu trebuie înprocesuiți și încă așa că [trebuie] umplut [cambiu] că se se potă pretinde 8% pe 4 ani, căci și eu dator fiind platesc %, încoale are Duma în stăva 2 mazuțe dacă vre a le cu tot că [reman] căi din casa le primesc în suta de floreni.– Termin că se duce posta, apoi dară primesc raportu și apoi de ale a econ. voi scrie după meazi.– Vă sărută cu iubire parîntesca alu vostru

[Semnatura]

Am pătruns doar în "ante schamburu" sufletesc al omului George Pop de Băsești. Epistolele rămase vor constitui obiectul unor cercetări ulterioare.

**THE MEMORY OF THE DOCUMENTS OF ASTRA LIBRARY:
GEORGE POP DE BĂSEȘTI
(ABSTRACT)**

George Pop de Basesti is among the famous men coming from the North-West of our country who influenced the destiny of the whole nation.

The special fund of Astra Library in Sibiu preserves some of the letters sent by George Pop de Basesti mainly to his daughter Elena from the prison of Vác. There he was expiating the guilt of loving his country and fighting for his people. The letters immortalise the author's feelings as well as ideas and events that preoccupied him in the years 1894 and 1895.

The layout of the letters is rather unpretentious (they are written in black ink on notebook paper), but it illustrates both the conventions connected with letter writing at the time when they were written and some of the essential characteristics of their author, such as sternness and temperance. Some words, phrases and figures are no longer legible, but this fact contributes to the special flavour of old times that the letters give forth.